

Anmeldelser og kritikker

H. WIENBERG RASMUSSEN: Danmarks Geologi. Gjellerups linebøger. Gjellerup 1966. 174 sider. Pris kr. 34.50.

Udsendelsen af en ny Danmarks Geologi er en begivenhed, som vækker berettiget opsigt. Wienberg Rasmussens bog modtages derfor med stor interesse, og interessen skærpes yderligere ved, at bogen allerede ved første øjekast virker tillokkende og spændende; den er fyldig, klart disponeret og yderst velillustreret.

Som anført indgår bogen i Gjellerups linebøger. Den må derfor antages først og fremmest at henvende sig til seminarier og gymnasier; men af forfatterens forord fremgår, at den også er tænkt anvendt på andre stadier i undervisningen, således ved forprøven til det naturhistoriske studium ved universitetet.

Emnet er den geologiske opbygning af det danske rige, altså Danmark, Færøerne og Grønland. Af disse tre regioner er førstnævnte behandlet mest udførligt, ca. 120 sider; til omtalen af Færøerne og Grønland benyttes henholdsvis 4 og 27 sider.

For Danmarks vedkommende falder stoffet i to hovedafsnit, undergrunden og kvartæret. – Gennemgangen af undergrunden indledes med nogle almindelige oplysninger om bassinets struktur m. v.; til illustration af forholdene præsenteres et undergrundskort og et blokdiagram samt tre tværprofiler gennem de vigtigste dybdeboringer; navnlig blokdiagrammet skønnes at have stor pædagogisk værdi. Enkelte træk ved disse illustrationer kan diskuteres. Der kan således rejses tvivl om det berettigede i, at saltstrukturen ved Rødby betegnes »salthorst«. Endvidere findes det noget misvisende, at der i det nederste af tværprofilerne (p. 13) kun er angivet en ganske tynd juragalserie i Øresundsområdet; der foreligger nemlig en ret sikker viden om, at denne lagseries tykkelse er af størrelsesordenen 1 km, hvilket også er anført senere i bogen (p. 43).

De næste 11–12 sider omhandler de prækambriske dannelser. Naturligt nok er det navnlig det bornholmske grundfjeld, der er dvælet ved; i en kort og klar fremstilling er der, med baggrund i de senest offentliggjorte undersøgelser, gjort rede for disse bjergarters opståen gennem metamorfose. I overensstemmelse med gældende opfattelse er Nexø sandstenen behandlet som det yngste led i den prækambriske udvikling på Bornholm. En kort omtale af grundfjeldet i dybdeboringerne afslutter dette afsnit.

Samme praksis med en tydelig skelnen mellem på den ene side Bornholm og på den anden side »de dybe boringer« anvendes også i den følgende gennemgang af den palæozoiske og mesozoiske lagserie. Denne opdeling byder på både fordele og ulemper. En mærkbar ulempe er, at denne fremgangsmåde vanskeliggør en sammenhængende skildring af den geologiske udvikling i området som helhed. Derimod kan det regnes for en fordel, at man herved kan få en god redegørelse for forekomsterne i de enkelte områder. Det ældre palæozoikum på Bornholm behandles grundigt. Under overskriften »Danmark i perioderne devon og karbon« nævnes bl. a. den bornholmske kaolin. Afsnittet om perm indledes med nogle bemærkninger om jord-skorpebevægelser, hvorefter aflejringerne kommenteres. »Trias« er et ganske kort afsnit. Noget mere er der gjort ud af juraaflejringerne, og især de kretaciske dannelser er behandlet udførligt (17–18 sider); det bemærkes, at udtrykket dan og ikke danien benyttes for den yngste etage i kridtperioden, hvilket er en naturlig konsekvens af, at navneformerne cenoman, turon, senon benyttes for andre dele af øvre kridt. – Undergrundens yngste periode, tertiæret, gennemgås på 12–13 sider. Under omtalen af pliocænet nævnes bl. a. det silicifikatførende sand fra Vejle-området, selv om alderen af disse dannelser i virkeligheden må anses for uvis. – Fremstillingen af undergrundens geologi rundes af med et lille afsnit om foldninger og forskydninger.

Næste hovedkapitel »Danmark i kvartærperioden« starter med en god og grundig (ca. 28 sider) indføring i almene forhold, såsom kvartærets aflejringstyper, landskabsformer, jordbundsforvitring, niveauforandringer, klima, plantevækst o. a. Eet enkelt punkt i denne fremstilling skal kommenteres. Side 90 nævnes, at de sandslebne sten (især kvarsit), forekommende adskillige steder i Jylland på grænsen mellem tertiært og kvartært sand, muligvis er præglaciale. Anmelderen kan vanskeligt forestille sig, at andre exogene agentier end netop isen kan have ført disse sten til Jylland, og finder det derfor sandsynligere, at de repræsenterer de sidste, stabile rester af et tidligt morænedække. – Derefter gennemgås på 22–23 sider Danmarks udvikling i og efter istiden. Denne redegørelse støtter sig bl. a. på de nyeste resultater af pollenundersøgelser af interglaciale og interstadiale aflejringer. Skærumhedeserien, hvis stratigrafiske placering endnu ikke er endelig klarlagt, er i bogen opfattet som en interstadialdannelse under Würm-nedisningen.

Færøerne og Grønland er, som allerede nævnt, behandlet mere summarisk. For Grønlands vedkommende har dette den fordel, at læseren forholdsvis let kan fastholde hovedlinierne i dette store områdes komplicerede geologiske opbygning.

Bogen slutter med en litteraturfortegnelse, en ordliste med forklaringer på ca. 150 geologiske udtryk, samt et register.

Under læsningen af bogen er der konstateret visse trykfejl, hvoraf nogle, som kan virke meningsforstyrrende, skal omtales. I skemaet »Aflejringer i Danmark« (p. 8) mangler en bemærkning om, at lias i de dybe borerer foruden limniske aflejringer også (og navnlig) omfatter marine dannelser. Nederst side 17 er kvarts ikke nævnt blandt de bornholmske graniters hovedmineraller; tabellen to side længere fremme råder dog bod på denne mangel. I figuren p. 59 (Nautiler fra Faxe) er der sket en ombytning af tallene 1 og 2, og ved figuren (Thaumatopteris) nederst p. 152 skulle der have stået nedre-lias og ikke nedre-trias.

Det foranstående har navnlig beskæftiget sig med bogens tekst. En sag helt for sig er illustrationsmaterialet. Dette er dels meget omfattende (over 250 figurer) og dels af en meget fremragende kvalitet. Illustrationerne omfatter geologiske kort, blokdiagrammer, mere ell. mindre skematiske profiler, endvidere fotografier af lokaliteter og bjergarter (bl. a. kerner fra dybdeboringerne) samt tegninger af et meget stort antal forsteninger; disse sidstnævnte er ualmindelig smukke og instruktive. – Det er anmelderens opfattelse, at ikke mindst disse meget fine, originale illustrationer vil føre til, at Wienberg Rasmussens bog vil finde udbredt anvendelse også udenfor den kreds, Gjellerups liniebøger i første række henvender sig til.

Gunnar Larsen